

THE NECESSITIES OF COMPLIANCE WITH MAQASID AL-SYARIAH INDEX FOR ZAKAT INSTITUTIONS IN MALAYSIA

KEPERLUAN PEMATUHAN INDEKS AL-MAQASID SYARIAH BAGI INSTITUSI ZAKAT DI MALAYSIA

AHMAD SHUKRI BIN YUSOFF

Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS).

E-mail: ahmadshukri@zakat.com.my

ROSLI BIN MOKHTAR

Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS).

E-mail: roсли@kuis.edu.my

A PEER-REVIEWED ARTICLE

(RECEIVED – 14TH SEPT. 2020; REVISED – 9TH DEC. 2020; ACCEPTED – 11TH JAN. 2021)

ABSTRACT

The Malaysian government has taken the initiative to launch the Malaysian Syariah Index Model as a benchmark for achieving syariah objectives in the country's administration. Maqasid syariah, especially from the aspect of administration, plays a vital role in preserving society's welfare. This study's main objective is to introduce the Maqasid Syariah Index provided by JAKIM to the administration of zakat in Malaysia while explaining the requirements behind the compliance. This study conducts the data collection process through document analysis techniques. Overall, three requirements drive this compliance: first, the existence of unbalanced collection achievement; second, the increase in complaints regarding the distribution of zakat; and third, public trust. This is ultimately an effort to attract more people to get closer to the zakat institution while building trust in zakat governance. By meeting the criteria of the Malaysian Shariah Index, the zakat administration will have the potential to gain more flexibility in line with the benefits, produce actions that bring benefits

to the country and the people, and finally highlight the perfection of Islam.

Keywords: maqasid syariah; Malaysian syariah index; zakat administration

ABSTRAK

Kerajaan Malaysia telah mengambil inisiatif melancarkan Model Indeks Syariah Malaysia sebagai penanda aras kepada pencapaian maqasid syariah dalam pentadbiran negara. Maqasid syariah, khususnya dari aspek pentadbiran memainkan peranan penting dalam memelihara kemaslahatan masyarakat. Objektif utama kajian ini adalah memperkenalkan Indeks Maqasid Syariah yang disediakan oleh JAKIM kepada pentadbiran zakat di Malaysia, disamping menjelaskan keperluan-keperluan disebalik pematuhan tersebut. Kajian ini menjalankan proses pengumpulan data melalui teknik analisis dokumen. Secara keseluruhan terdapat tiga keperluan yang mendorong pematuhan ini iaitu pertama, wujudnya pencapaian kutipan yang tidak seimbang; kedua, meningkatnya aduan berkenaan agihan zakat; dan ketiga, kepercayaan masyarakat. Ini akhirnya sebagai usaha untuk menarik lebih ramai orang untuk lebih mendekati institusi zakat disamping membina kepercayaan masyarakat terhadap tadbir urus zakat. Dengan memenuhi kriteria Indeks Syariah Malaysia, pentadbiran zakat akan berpotensi memperoleh lebih fleksibiliti sejajar dengan kemaslahatan, menghasilkan tindakan-tindakan yang membawa kepentingan kepada negara dan rakyat, dan akhir sekali menyerlahkan kesempurnaan Islam.

Kata kunci: maqasid syariah; indeks syariah Malaysia; pentadbiran zakat.

PENGENALAN

Syariat dan hukum yang terkandung di dalam al-Quran dan al-Sunnah terdiri daripada panduan dan petunjuk yang membantu manusia untuk mencapai kebahagiaan serta kemaslahatan di dunia dan akhirat (Muhammad Thalib, 2001).

Ini sejajar dengan pandangan ulama' yang menyatakan bahawa Allah SWT menetapkan syariat-Nya untuk memberi kebaikan (masalah) kepada manusia baik dalam tempoh kehidupannya yang semasa atau yang akan datang. Secara tidak langsung dapatlah difahami bahawa sekiranya manusia mematuhi panduan yang diturunkan oleh Allah SWT ini, maka manusia dapat mengelak kerosakan atau keburukan (mafsadah) daripada berlaku atau menimpa mereka. Secara teori, orang Islam yang taat akan mematuhi apa yang diperintahkan oleh ajaran agama akan menghasilkan satu prestasi yang berkualiti dalam semua aspek kehidupannya baik yang bersifat kerohanian, kemasyarakatan, individu, ekonomi, tadbir urus dan sebagainya (Wahbah Al-Zuhaily, 1986).

Hal ini tidak terkecuali aspek pentadbiran zakat. Sungguhpun konsep zakat itu sendiri datang secara langsung daripada al-Quran dan al-Sunnah, namun perkara berkaitan tadbir urusnya juga perlu berpandukan syariat-Nya. Pada dasarnya, konsep tadbir urus adalah mekanisme yang digunakan oleh sesuatu institusi bagi meningkatkan mutu dan akauntabiliti perkhidmatan dalam jangka masa panjang berdasarkan peraturan dan nilai etika (Andrian Sutedi, 2011). Dalam Islam, sistem pentadbiran menitik beratkan kepentingan urus tadbir yang sistematik, serta pembahagian autoriti dalam satu-satu struktur pengurusan.

SKOP DAN METODOLOGI

Secara dasar, kajian ini memperkenalkan perkara utama dalam proses membuat pengukuran pematuhan syariah berteraskan maqasid syariah bagi pentadbiran zakat di Malaysia. Objektif utama kajian ini adalah memperkenalkan Indeks Maqasid Syariah yang disediakan oleh JAKIM kepada pentadbiran zakat di Malaysia, disamping menjelaskan keperluan-keperluan disebalik pematuhan tersebut.

Kajian ini menjalankan proses pengumpulan data melalui teknik analisis dokumen. Menurut Mokmin Basri (2012), analisis dokumen adalah proses mengumpul data kajian melalui penyelidikan, penyiasatan, pemeriksaan, pencerakinan dan penganalisan terperinci yang dibuat terhadap bahan bertulis atau bahan yang diamati berkaitan dengan perkara yang dikaji.

Data-data yang dirujuk adalah berbentuk dokumentasi, iaitu merujuk kepada bahan-bahan berbentuk dokumen seperti Model Indeks Syariah Malaysia itu sendiri, disamping turut merujuk jurnal, tesis, disertasi, majalah, ensiklopedia, akhbar, kertas kerja, buku, kitab, fatwa yang diwartakan, monograf, enakmen prosedur pengeluaran fatwa dan sebagainya bahan yang berbentuk dokumen. Data ini terdiri daripada bahan-bahan yang telah diterbitkan dan tidak diterbitkan yang terdapat di perpustakaan, institusi pengajian tinggi, agensi dan institusi berkaitan seperti Institusi Zakat dan Majlis Agama Islam Negeri-negeri.

TEORI MAQASID SYARIAH DALAM TADBIR URUS

Maqasid (مقاصد) adalah kata jama' kepada perkataan maqсад (مقصد). Ia berasal dari kata dasar qa-sa-da (قصد). Maqсад boleh membawa beberapa makna dari segi bahasa seperti: tujuan, pertengahan, kehendak dan niat (Babekar Al-Hasan, 2000). Syariah pula bererti 'jalan' dari segi bahasa. Dari sudut istilah dalam fiqh, Syariah merujuk kepada komunikasi (arahan) daripada Allah SWT yang berkaitan dengan perbuatan mukallaf melalui dua sumber utama al-Quran dan al-Sunnah (Said Bouheroua, 2011).

Apabila istilah maqasid dan syariah digabungkan, maka secara asasnya "maqasid syariah" di dalam bahasa Melayu boleh dimaksudkan sebagai tujuan, matlamat atau objektif syariah (Paizah Ismail, 2003). Menurut Ibn Asyur (1998), maqasid syariah ditakrifkan sebagai pengertian dan rahsia yang difahami daripada syariat dan keseluruhan dan sebahagian besar hukum. Alal al-Fasi (1966) pula, mentakrifkan maqasid syariah sebagai objektif yang datang daripada syariah dan rahsia yang dibuat oleh pembuat syariah bagi setiap hukum hakamnya. Maqasid syariah melihat kepada perubahan nilai semasa, setempat, 'urf dan masalah seiring dalam proses pengeluaran ijtihad semasa kerana kejahilan memahaminya akan memberi impak negatif terhadap syariat Islam.

Sebagaimana yang dinyatakan sebelum ini bahawa maqasid syariah yang diturunkan oleh Allah SWT kepada umat manusia adalah untuk memastikan masalah atau kebaikan terhasil di dalam kehidupan. Jelasnya, masalah merupakan objektif atau matlamat utama yang ingin dicapai oleh perundangan Islam. Justeru tidak

hairanlah jika ulama'-ulama' seperti al-Juwayni, Al-Ghazali, Najm al-Din al-Tufi) dan Al-Qarafi menggunakan istilah *al-maqasid* dan *al-masalib* (jamak bagi masalah) secara bertukar ganti untuk merujuk kepada perkara yang sama (Jasser Auda, 2010).

Maqasid syariah juga mempunyai hubungan yang rapat dengan konteks pentadbiran negara sehingga turut memberi kesan terhadap kebanyakan definisi *Siyasah Syar'iyah*. Misalnya Syaykh Abd al-Rahman Taj (1415H) mendefinisikan Siyasah Syar'iyah sebagai hukum-hukum atau peraturan yang mengatur perjalanan pentadbiran negara dan rakyat, di mana ia hendaklah bertepatan dengan roh syariah, selaras dengan usul, seterusnya dapat mencapai objektif kemasyarakatan, walaupun hukum-hukum itu tidak disebut secara langsung oleh nas-nas al-Quran dan sunnah. Begitu juga 'Abd al-Wahhab Khallaf (1988) telah menjelaskan bahawa Siyasah Syar'iyah ialah menjalankan pentadbiran awam sebuah negara Islam berdasarkan sesuatu yang menjamin kebaikan dan mengelakkan keburukan di mana ia tidak terkeluar dari batas-batas syariat dan dasar-dasar umum.

Berdasarkan kepada penjelasan di atas, dapatlah di simpulkan bahawa maqasid syariah adalah apa yang diinginkan atau dimaksudkan oleh Pemberi Syariat (yakni Allah SWT) dalam menetapkan syariatnya dan mewajibkan ketaatan terhadap hukum-hakam syarak ke atas hamba-hamba-Nya, di mana maksud dan tujuan tersebut (maqasid syariah) dapat difahami dengan meneliti sejumlah nas-nas atau dalil-dalil syarak secara holistik sehingga memberikan kefahaman yang jelas mengenainya.

Dari sudut urus tadbir, maqasid syariah menjadi kayu ukur penting untuk pentadbir memahami garis panduan dalam membentuk polisi ke atas rakyatnya (Zaidi, 2014). Jika tidak dasar dan polisi akan diputuskan mengikut hawa nafsu dan ini bertentangan dengan prinsip Islam.

Bagi memenuhi hasrat tersebut, lima prinsip maqasid syariah perlu menjadi asas kepada pembentukan sesebuah sistem pentadbiran. Hal ini bermakna segala selok-belok pentadbiran sama ada pentadbiran negara mahupun pengurusan organisasi hendaklah berpandukan kepada nas dan ijtihad menggunakan prinsip-prinsip maqasid syariah bagi menjaga maslahat kepentingan semua pihak.

Lima prinsip tersebut adalah lima kepentingan yang wajib dijaga oleh pemerintah atau pentadbir agar umat Islam mampu bertahan menghadapi segala cabaran, iaitu; *Hifẓ ad-din* (pemeliharaan agama), *Hifẓ an-nafs* (pemeliharaan nyawa), *Hifẓ al-'aql* (pemeliharaan akal), *Hifẓ an-nasl* (pemeliharaan keturunan), dan *Hifẓ al-mal* (pemeliharaan harta) (Ibn Ashur, 1998). Kelima-lima prinsip pemeliharaan ini telah dijelaskan di bawah.

Pertama adalah *Hifẓ ad-din* (pemeliharaan agama); Ibn Ashur mendefinisikan *hifẓ ad-din* sebagai menyelamatkan iman setiap individu Islam daripada terlibat dengan apa-apa yang mungkin melemah dan mengelirukan terhadap kepercayaannya dan memutarbelitkan tingkah lakunya. Bagi masyarakat secara keseluruhannya, memelihara *ad-din* bermakna untuk mengelakkan apa-apa yang mungkin melanggar dan memusnahkan asas-asas, yang termasuk mempertahankan negara dan kedaulatan Islam dan memelihara cara-cara pembelajaran dan pendidikan Islam di kalangan generasi masa kini dan masa depan masyarakat Islam (Ibn Ashur, 1998).

Kedua, *Hifẓ an-nafs* (pemeliharaan nyawa). Terdapat beberapa tafsiran *hifẓ an-nafs* sebagaimana yang diperuntukkan oleh ulama. Al-Juwaini dan Al-Ghazali dalam Al-Raysuni (2006), misalnya, mentakrifkan *hifẓ al-nafs* sebagai pemeliharaan kehidupan manusia melalui undang-undang hukuman (jika berlaku pembunuhan). Dalam usaha untuk menerangkan *hifẓ an-nafs*, Al-Shatibi dalam Al-Raysuni (2006) menjelaskan bahawa pemeliharaan hidup boleh dicapai dengan tiga (3) cara iaitu mewujudkan asas kekeluargaan melalui perkahwinan yang sah, memastikan kelangsungan hidup melalui makanan dan minuman yang halal dan suci dan menyediakan pakaian dan tempat.

Ketiga adalah *Hifẓ al-'aql* (Pemeliharaan akal). Pemeliharaan akal telah ditakrifkan oleh ulama Islam bermula dari Al-Juwaini sehingga masa kontemporari dalam pelbagai cara. Walau bagaimanapun, semua mereka bersetuju mengenai elemen-elemen tertentu berkaitan dengan takrif dan pengertian pemeliharaan akal. Chapra (2008) merujuk kepada Imam Al-Ghazali yang menyatakan bahawa akal adalah mata air sungai, dan ia merupakan titik permulaan dan asas kepada ilmu. Imam Al-Ghazali juga percaya bahawa larangan meminum arak oleh syariah adalah bukti pada keperluan untuk

melindungi intelek. Al-Shatibi, sebagai contoh, mentakrifkan pemeliharaan akal termasuk mengelakkannya daripada apa-apa yang akan merosakkan. Menurut Ibn Ashur, pemeliharaan akal ertinya memberi perlindungan kepada akal manusia dari apa-apa yang akan merosakkan. Beliau juga menghuraikan tentang takrifan ini dengan mengatakan bahawa gangguan kepada akal akan membawa pada kerosakan yang lebih besar kepada masyarakat.

Keempat pula adalah *Hifẓ an-nasl* (pemeliharaan keturunan). Konsep *hifẓ an-nasl* melibatkan perlindungan dan pemeliharaan keturunan. Ia adalah penting dalam Islam untuk membentuk masyarakat Islam yang sihat, produktif dan berkesan (Chapra, 2008). Selain itu, keinginan untuk mempunyai anak adalah naluri manusia yang sangat kuat. Perkara ini diakui oleh Al-Quran, di mana Allah SWT menyatakan bahawa kekayaan dan keturunan adalah perhiasan dunia ini (Fadel, 2002). Dalam satu hadith, Rasulullah SAW menyeru umat untuk berkahwin dan mempunyai anak, dan dia akan berbangga dengannya di akhirat.

Kelima adalah *Hifẓ al-mal* (pemeliharaan harta). Menurut Ibn Ashur untuk *hifẓ al-mal* (2006), memelihara harta bermakna melindungi kekayaan masyarakat daripada kehancuran dan peralihan harta ke tangan orang lain dengan cara yang tidak sah. Al-Juwaini dan Al-Ghazali dalam Al-Raysuni (2006) menerangkan pemeliharaan ini sebagai perlindungan kepada harta benda rakyat, manakala Al-Shatibi dalam Al-Raysuni (2006) pula menyatakan bahawa ia adalah larangan terhadap ketidakadilan, menafikan hak anak-anak yatim terhadap harta mereka, pembaziran, iri hati, serta memberikan sukatan dan timbangan yang tidak betul.

Kesimpulannya, pembahagian lima prinsip pemeliharaan menyediakan rangka analisis bagi menyesuaikan sesuatu persoalan dengan rujukan kepada kesesuaian kategori. Ia juga memberi panduan atau jalan penyelesaian untuk pengurusan konflik yang mungkin berlaku disebabkan pertembungan antara *maslahah* dan *mafsadah*. Maqasid syariah bukan hanya memfokuskan kepada kemaslahatan individu atau kumpulan kecil. Gagasan yang begitu besar ini sebaliknya mempunyai kesan yang memacu kecekapan jika diaplikasikan sebagai salah satu indicator keberkesanan pentadbiran negara. Negara Malaysia telah maju selangkah ke hadapan apabila

telah menjadikan maqasid syariah sebagai elemen utama Indeks Syariah Malaysia.

INDEKS SYARIAH MALAYSIA: SUATU MODEL TADBIR URUS

Dalam Majlis Perdana Ulama' - Umara' dan Anugerah Masjid Malaysia 2014 di Putrajaya pada 28 Ogos 2014, YAB Perdana Menteri pada masa itu, Yang Berhormat Dato' Sri Haji Mohammad Najib bin Tun Haji Abdul Razak, telah mencetuskan idea penubuhan Indeks Syariah Malaysia yang melakarkan satu dimensi baharu berkaitan pelaksanaan syariah di Malaysia yang belum pernah dilaksanakan sebelum ini.

Rentetan daripada cetusan idea tersebut, Kerajaan Malaysia telah mengambil inisiatif menjalankan kajian untuk pengaplikasian konsep maqasid syariah ke dalam pentadbiran kerajaan bagi memastikan rakyat mendapat manfaat yang menyeluruh terhadap sesuatu dasar yang diperkenalkan oleh kerajaan.

Pada 10 Februari 2015, kerajaan melalui Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM) telah melancarkan Model Indeks Syariah Malaysia sebagai penanda aras kepada pencapaian maqasid syariah dalam pentadbiran negara. Perdana Menteri Malaysia ketika berucap di Majlis Perdana Ulama'-Umara' 2015 dan Pelancaran Indeks Syariah Malaysia pada 10 Februari 2015 setahun kemudian telah menyebutkan, "... bagi Malaysia melakarkan satu dimensi baru berkaitan Indeks Syariah Malaysia yang belum pernah dilaksanakan sebelum ini." Maka, Indeks ini merupakan satu produk pelengkap tadbir urus Islam di Malaysia, yang boleh dianggap mempunyai nilai-nilai perintis. Dalam erti kata yang lain, ia adalah menyeluruh, komprehensif dan yang pertama seumpamanya di dunia" (Zamri Zainal Abidin et. al, 2016).

Dari sudut kepentingannya, model Indeks Syariah Malaysia merupakan model tadbir urus berteraskan syariah dalam pentadbiran kerajaan sedaya upaya akan dipastikan memenuhi tujuan dan maksud pensyariaan itu sendiri. Dengan terlaksananya Indeks Syariah Malaysia sebagai penanda aras kejayaan atau kegagalan di dalam mematuhi dan memanfaatkan Syariah untuk umat Islam khususnya dan seluruh rakyat Malaysia amnya secara tidak langsung menjadikan gagasan teori maqasid syariah begitu penting untuk diperhalusi dan

difahami secara ilmiah dan praktikal. Pada dasarnya model ini telah menetapkan bidang-bidang utama yang dijadikan ukuran pematuhan Model Indeks Syariah Malaysia iaitu perundangan Islam, politik, ekonomi, pendidikan, kesihatan, budaya, prasarana dan persekitaran, dan sosial. Lapan bidang utama berkenaan menjadi agenda penting untuk diukur bagi melihat tahap sebenar pematuhan pemerintah dalam mematuhi prinsip Syariah melalui pelaksanaannya di Malaysia (JAKIM, 2015).

Menurut Zamri Zainal Abidin et. al (2016), *Hifẓ ad-din* (pemeliharaan agama) merupakan maksud atau matlamat utama dan ia turut menjadi perkara penting dalam Indeks Syariah Malaysia. *Hifẓ ad-din* yang diwakili oleh sektor Perundangan Islam menjadi sektor utama dalam lapan sektor yang diperkenalkan dalam Indeks Syariah Malaysia. Ibn Asyur telah memberikan penerangan yang teliti dan mendalam aspek-aspek yang perlu dititik beratkan dalam matlamat menjaga agama, antaranya ialah pelaksanaan ibadah-ibadah teras dalam Islam seperti solat, zakat, puasa dan haji yang perlu dipermudahkan dan diperhalusi oleh pihak pemerintah.

Selain daripada itu, indeks politik yang dijadikan salah satu daripada lapan teras Indeks Syariah Malaysia juga termasuk di dalam konteks *Hifẓ ad-din*. Sekiranya kestabilan politik dijaga dan dipastikan keharmoniangannya maka agama dengan sendirinya akan terjaga kestabilannya. Manakala *Hifẓ an-nafs* (pemeliharaan nyawa) dan *Hifẓ an-nasl* (pemeliharaan keturunan) diserlahkan melalui sektor kesihatan, prasarana dan persekitaran, pendidikan dan sosial. Kesemua faktor ini merupakan penentu kepada penjagaan nyawa dan keturunan. Kesihatan sahaja tidak mencukupi sekiranya manusia tidak diberikan peluang hidup yang lebih selesa dan teratur untuk membina fizikal, mental dan spiritual yang seimbang. Justeru itu, sektor pentadbiran zakat juga sebenarnya secara tidak langsung boleh dikategorikan ke dalam dua konteks pemeliharaan ini.

Hifẓ al-mal (pemeliharaan harta) telah diterapkan melalui sektor ekonomi dalam Indeks Syariah Malaysia. Syariah Islam turut menetapkan kaedah tersendiri membelanjakan harta seperti mewajibkan zakat kepada harta tertentu dan menggalakkan sedekah serta pemberian hadiah dalam keadaan tertentu. Kepenggunaan dalam masyarakat Islam menjadi lebih cantik jika realitinya dapat

dipakejkan bersama dengan mengawal aspek pengendalian dan pengurusan kewangan – sama ada berbentuk peribadi atau keluarga – bagi mewujudkan suasana kehidupan yang menepati maksud maqasid syariah, yang bukan saja berlegar dalam skop *halal living* tetapi juga dalam segenap aspek kehidupan lestari (Zamri Zainal Abidin et. al, 2016).

Demikian, pematuhan Indeks Syariah Malaysia akan dilihat pada skop yang lebih luas, mencakupi bidang-bidang yang telah dinyatakan di atas. Pengukuran yang dibuat akan melihat sejauh mana tuntutan syariah dilaksanakan secara holistik dalam pemerintahan negara. Secara asas, nilai-nilai indeks yang terhasil akan dipengaruhi atau tertakluk kepada parameter-parameter umum yang tersenarai yang mana indeks tersebut akan digunakan untuk mengukur prestasi pentadbiran sedia ada (JAKIM, 2016).

KEPERLUAN PEMATUHAN MAQASID SYARIAH OLEH INSTITUSI ZAKAT

Zakat adalah ibadat yang diwajibkan kepada individu Islam, namun ia sebenarnya sebahagian daripada perkara yang berada di bawah hal ehwal pentadbiran negara. Perbicaraan tentang zakat dalam penulisan-penulisan Islam bukan sahaja berada dalam bab ibadat, malah turut berada dalam topik-topik mengenai kenegaraan dan pemerintahan sebagai sebahagian daripada pelaksanaan kuasa dan sistem kewangan negara. Perkara ini membawa maksud zakat bukan urusan peribadi yang semata-mata diserahkan sepenuhnya kepada individu, sebaliknya ia menjadi sebahagian daripada sistem sosial yang perlu ditadbir dan diurus (Mahmood Zuhdi Abd Majid, 1994). Atas tanggungjawab ini, pemerintah dengan kuasa yang ada, perlu mewujudkan jentera dan prasarana yang teratur bagi melaksanakan urusan pentadbiran harta-harta zakat. Tanpa usaha-usaha seperti ini, pemerintah boleh dianggap sebagai cuai dan tidak amanah dalam menjalankan tugas (Tengku Muhammad Hasbi al-Shiddieqie, 1997).

Dalam konteks ini, syarak telah menetapkan golongan penerima (asnaf) yang berhak, dan penetapan ini untuk memastikan ia tidak disalahguna malahan dialirkan kepada tempat dan ruang yang sepatutnya. Segala perancangan serta matlamat syarak zakat hanya

akan dicapai dan dimanfaatkan sepenuhnya apabila peredaran harta zakat itu melalui satu bentuk sistem pentadbiran yang mantap dan tersusun. Sistem tersebut hanya boleh dibentuk dan ditadbir oleh pemerintah yang berkuasa dalam sesuatu kelompok masyarakat. Natiujahnya ia akan menonjolkan sistem pentadbiran yang baik dan memaparkan kecemerlangan dalam kehidupan bermasyarakat menerusi pensyariaan zakat (Wahairi Mahmud, 1991).

Justeru, aspek pengurusan sesebuah pentadbiran, prinsip maqasid syariah boleh dijadikan kayu ukur mengurus berdasarkan prinsip syarak (Abu Umar Faruq Ahmad et. al, 2006). Secara keseluruhan, terdapat tiga perkara yang menimbulkan keperluan pematuhan Indeks Syariah Malaysia iaitu pencapaian kutipan yang tidak seimbang, aduan berkenaan agihan zakat dan kepercayaan masyarakat.

Pencapaian Kutipan Yang Tidak Seimbang

Menjelang akhir 1980-an, arus penswastaaan atau korporat begitu hebat melanda Malaysia. Keadaan ini turut mempengaruhi corak pentadbiran zakat sehingga berlaku penubuhan institusi khusus zakat (lazimnya dipanggil sebagai pengkorporatan zakat) di beberapa buah negeri. Sekitar tahun tersebut, seminar dan bengkel-bengkel pengurusan institusi zakat begitu rancak diadakan termasuk Seminar Zakat Kebangsaan yang diadakan di Kuala Lumpur pada tahun 1990 (Wahairi Mahmud, 2001). Rentetan daripada itu, sesetengah MAIN telah memperkenalkan dasar baru bagi menyemarakkan pentadbiran pungutan dan pengagihan sumber zakat, di mana telah menubuhkan institusi khusus zakat masing-masing.

Institusi khusus zakat bermaksud institusi yang ditubuhkan dengan pengkhususan dan objektif untuk melaksanakan urusan pentadbiran zakat, sama ada dalam aspek kutipan mahupun agihan. Ia ada kalanya juga dipanggil dengan gelaran Pusat Urusan Zakat, Pusat Pungutan Zakat, Lembaga Zakat, Pusat Zakat dan pelbagai lagi, namun lazimnya bermaksud perkara yang sama (Sanep Ahmad et. Al, 2006). Institusi khusus zakat juga telah diterapkan dengan nilai-nilai korporat yang profesional, lebih tersusun dan terarah dalam memenuhi objektif. Atas sebab tadi, maka penubuhan institusi khusus zakat juga sering dipanggil sebagai proses “pengkorporatan zakat”

atau “penswastaaan zakat”. Sungguhpun begitu, aspek penswastaaan bukanlah suatu yang dimestikan, malah bagaimana ia ditubuhkan juga (seperti ditubuh sebagai syarikat, lembaga atau mengikut undang-undang negeri) tidak memainkan peranan yang besar asalkan institusi ini bersifat fokus dan menerapkan budaya korporat, misalnya seperti apa yang berlaku di Kedah, dan Negeri Sembilan ditubuhkan mengikut undang-undang. Perbezaan utama institusi khusus zakat dengan MAIN adalah; institusi ini lebih fokus (berobjektif) dalam menjalankan tugasnya iaitu dalam hal ehwal zakat, tidak seperti MAIN yang mempunyai tanggungjawab yang amat luas dan tidak terfokus (Muhsin Nor Paizin, 2013).

Sungguhpun proses pengkorporatan zakat ini telah lama dibuat, namun proses ini tidaklah disambut atau dilaksanakan oleh semua pentadbiran agama Islam di negeri-negeri di Malaysia. Beberapa contoh negeri yang telah melaksanakannya adalah Wilayah Persekutuan dan Selangor, manakala negeri-negeri yang tidak menjalankannya adalah seperti Kelantan, Johor, Terengganu, Sabah dan Sarawak. Rentetan daripada ini, terjadinya perbezaan besar pencapaian zakat antara sesama negeri, berdasarkan laporan kutipan zakat setiap negeri tahun 2014 hingga 2018 yang dilaporkan oleh Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji (JAWHAR) dalam jadual berikut:

Jadual 1: Statistik Kutipan Zakat Mengikut Negeri di Malaysia

Negeri	2018	2017	2016
Johor	285,784,094.35	260,671,607.01	250,436,479.20
Kedah	183,556,547.63	170,030,088.00	140,448,128.00
Kelantan	183,034,916.35	179,303,841.00	162,678,760.00
Melaka	87,815,011.74	85,598,531.92	70,537,675.73
Negeri Sembilan	131,116,487.35	124,495,635.43	104,760,388.36
Pahang	138,696,397.46	133,655,623.03	122,248,982.33
Pulau Pinang	119,734,212.91	101,454,432.72	96,781,464.11
Perak	176,246,175.19	170,804,837.16	151,181,069.12
Selangor	793,679,701.00	757,112,779.00	673,736,282.00
Terengganu	160,718,725.50	137,949,523.03	133,360,064.38

Sabah	79,661,792.60	88,318,640.61	63,704,056.64
Wilayah Persekutuan	657,428,211.00	621,414,431.00	589,296,523.84

Sumber: Laman Web Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji (JAWHAR)

Merujuk kepada laporan dalam jadual di atas, jelas kelihatan dua buah negeri iaitu Selangor dan Wilayah Persekutuan yang mencatatkan jumlah kutipan zakat yang tinggi, jauh meninggalkan negeri-negeri lain. Sedangkan, negeri-negeri lain tidak berjaya mencapai jumlah angka kutipan sebanyak itu. Peranan Indeks Syariah Malaysia dalam hal ini adalah boleh memastikan negeri-negeri yang belum mencapai tahap kutipan yang optima agar mula menimbangkan keperluan untuk proses “pengkorporatan zakat” atau “penswastaaan zakat” sebagai yang dijalankan oleh beberapa negeri lain. Ini merupakan idea yang sudah lama dibincangkan namun, keperluan untuk pematuhan Indeks Syariah Malaysia berkemungkinan boleh menjadi pemangkin kepada pelaksanaan idea ini.

Aduan Berkenaan Agihan Zakat

Dalam isu ini, terdapat banyak aduan yang mempertikaikan ketelusan dan keberkesanan institusi zakat serta mempersoalkan ke mana wang kutipan ini dibelanjakan (Zulkifli Hasan, 2011). Aduan-aduan tersebut ada kalanya bersifat sangkaan sebagaimana dilaporkan dalam laman media sosial intisitusi zakat sendiri (Lembaga Zakat Selangor, 18 Oktober 2019). Sungguhpun begitu, adakalanya aduan yang dilontarkan oleh orang awam juga adalah datang dari kes sebenar sebagaimana dilaporkan di dada-dada akhbar (Berita Harian, 11 September 2015).

Sebagai contoh terdapat kes di mana pihak Baitulmal Negeri Sembilan mengesan beberapa individu bertindak sebagai 'orang tengah' dalam urusan memohon bantuan zakat dengan mengambil komisyen daripada wang yang diterima pemohon. Mereka turut dipercayai bersekongkol dengan individu yang tidak layak menerima zakat untuk memperdayakan Baitulmal dengan memberi maklumat tidak tepat mengenai latar belakang pemohon dalam usaha mendapatkan bantuan (Berita Harian, 11 September 2015). Isu

sebegini sudah tentu memberikan kesan negatif kepada pentadbiran sedia ada.

Masyarakat pada hari ini tidak lagi mahu bergantung kepada persepsi sahaja untuk menilai kualiti perkhidmatan, tetapi mereka mahukan penanda aras atau sistem yang mantap dan bersifat hitam putih. Oleh itu, pelaksanaan suatu sistem tadbir urus yang berpandukan maqasid syariah membolehkan sesebuah organisasi mendapat pengiktirafan sistem pengurusan yang berkualiti. Pengiktirafan seperti ini bersifat konkrit dan menjadi instrumen berkesan untuk meningkatkan kepercayaan pelanggan terhadap perkhidmatan yang disediakan oleh pentadbiran zakat

Kepercayaan Masyarakat

Pentadbiran zakat juga menghadapi masalah risiko kehilangan kepercayaan masyarakat terhadap pentadbiran zakat. Setiap tahun aduan terhadap institusi zakat dilaporkan dalam media terutamanya yang berkaitan dengan pentadbiran zakat (Mohd Harzrul, 2010). Sanep et al. (2006) mendapati bahawa majoriti daripada responden tidak berpuas hati dengan pengurusan institusi zakat walaupun mereka membayar zakat kepada institusi tersebut. Sikap tidak yakin terhadap institusi zakat adalah penyebab seseorang individu membayar zakat kepada saluran yang tidak formal (Hairunnizam et. al, 2014). Patmawati (2008) juga bercakap dalam nada yang sama apabila mencadangkan keyakinan pembayar zakat perlu dibaiki. Ini menunjukkan isu keyakinan yang rendah terhadap institusi zakat adalah serius. Faktor utama yang dipercayai berkait dengan keyakinan awam yang rendah adalah tadbir urus institusi zakat yang dikatakan tidak cekap (Azman Ab Rahman et. al, 2012).

Salah satu prinsip dalam Indeks Syariah Malaysia ialah pengurusan organisasi berasaskan nilai Islam, di mana, nilai-nilai Islam menjadi tunjang atau roh kepada pengurusan mana-mana organisasi yang melaksanakan sistem pengurusan tersebut. Melalui pematuhan Indeks Syariah Malaysia, nilai-nilai Islam seperti amanah, bekerja bersungguh-sungguh, toleransi, bersih, menjauhi fitnah, cekap dan pemurah diberi keutamaan yang tinggi untuk diamalkan. Nilai-nilai positif ini secara langsung membina keperibadian yang baik di kalangan warga kerja. Pekerja yang mempunyai keperibadian yang

baik ini sudah pasti mampu mengekang diri masing-masing daripada perlakuan negatif seperti penyalahgunaan kuasa dan rasuah.

Pematuhan Indeks Syariah Malaysia bagi institusi zakat boleh digunakan sebagai sistem pengurusan untuk mencapai objektif syariah atau maqasid syariah. Sebagai contoh, wujudnya sistem pentadbiran peralihan wang zakat (daripada pembayar kepada asnaf) yang cepat dan telus. Ini akan menjaga kemaslahatan masyarakat yang memerlukan dana zakat daripada terlibat dengan gejala sosial yang diharamkan oleh syarak. Dalam erti kata lain, penawaran perkhidmatan yang berkualiti serta patuh syariah membantu masyarakat dan pelanggan untuk menjalani kehidupan berlandaskan ajaran Islam dan dapat mengelakkan diri daripada terjebak dengan perkara-perkara yang diharamkan Allah SWT.

KESIMPULAN

Sebelum ini tiada kaedah pengukuran sistematik yang boleh memberikan penilaian dan laporan terhadap pencapaian sesebuah pentadbiran sama ada telah mencapai atau berusaha mencapai masalah dan mencegah mafsadah dalam sesebuah pentadbiran negara Islam mahupun pentadbiran institusi. Dengan pelancaran Indeks Syariah Malaysia, sekurang-kurangnya wujud suatu kaedah untuk mengetahui tahap patuh syariah usaha kerajaan dalam penggubalan dasar dan program, bahkan keseriusan dalam melaksanakan sesuatu yang Islamik berlandaskan piawaian sistem pentadbiran Islam.

Model Indeks Syariah Malaysia juga sewajarnya dijadikan panduan utama kepada pentadbir zakat. Pihak institusi zakat seharusnya memanfaatkan panduan ini bagi menambah baik sistem pentadbiran sedia ada. Berpandukan kepada keperluan di atas, adalah penting bahawa institusi zakat di Malaysia menepati tuntutan Model Indeks Syariah yang diperkenalkan oleh kerajaan Malaysia, serta memperolehi skor yang baik. Ia bertindak sebagai usaha untuk menyelesaikan beberapa keperluan yang mendorong tuntutan ini.

Maka dengan memenuhi kriteria indeks tersebut, pentadbiran zakat turut berpotensi memperolehi beberapa kelebihan iaitu, memberikan fleksibiliti dalam urusan pentadbiran sejajar dengan kemaslahatan, menghasilkan tindakan-tindakan yang berpandangan

jauh yang membawa kepentingan kepada negara dan rakyat, dan akhir sekali menyerlahkan kesempurnaan Islam.

RUJUKAN

- Abd al-Wahhab Khallaf. (1998). *As-Siyasah al-Syar'iyah*. Beirut: Mu'assat al-Risalah.
- Abu Umar Faruq Ahmad, M. Kabir Hassan & Abul Kalam Muhammad Shahed. (2006). Zakah and Re-distributive Justice in Islam. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research (JMIFR)* Vol.3 No.1 2006.
- Al-Raysuni, Ahmad. (2006). *Imam al-Sbatibi's Theory of the Higher Objectives and Intents of Islamic Law*. USA: International Institute of Islamic Thought Herndon.
- Alal al-Fasi. (1966). *Maqasid al-Syari'ah al-Islamiyyah wa Makarimuba*. Rabat: Matabi'al-Risalah.
- Andrian Sutedi. (2011). *Good Corporate Governance*. Jakarta: Sinar Grafika.
- Azman Ab Rahman, Mohammad Haji Alias & Syed Mohd Najib. (2012). *Zakat Institution in Malaysia: Problem and Issues*. GJAT Vol. 2, Issue 1 (2012): 35-41.
- Azman Ab Rahman. (2019). Pengurusan Institusi Zakat Berdasarkan Maqasid Syariah Dan Matlamat Pembangunan Lestari (SDG). *Journal of Fatwa Management and Research* Vol. 17 No.2 2019 (Special Edition).
- Azman Ab Rahman & Muhammad Sa'dan Abdul Aziz. (2015). *Analisa Skim Agihan Zakat Berasaskan Maqasid Syariah Di Lembaga Zakat Selangor. Fiqh Zakat Addressing Fiqh Zakat Issues in The Contemporary World*. Melaka: Institut Kajian Zakat (IKAZ), 2015.
- Babekar Al-Hasan. (2000). *Falsafah Maqasid Al Tashri` fi al Fiqh al Islamiy*. Maktabah Wahbah, Cairo.
- Berita Harian. (2015). *Ambil Komisyon Urus Bantuan Zakat*. <https://www.bharian.com.my/bhplus-old/2015/09/81107/ambil-komisyon-urus-bantuan-zakat> diakses pada 27 Ogos 2020.
- Jasser Auda. (2010). *Maqasid al-Syariah as Philosophy of Islamic Law*. Petaling Jaya: Islamic Book Trust.

- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM). (2015). *FAQ Indeks Syariah Malaysia*. Putrajaya, Malaysia.
- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM). (2015). *Indeks Syariah Malaysia Model Tadbir Urus Berteraskan Maqasid Syariah*. Putrajaya, Malaysia.
- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM). (2015). *Info Ringkas Indeks Syariah Malaysia*. Putrajaya, Malaysia.
- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM). (2016). *Monograf Indeks Syariah Malaysia Siri 1*. Putrajaya, Malaysia.
- Lembaga Zakat Selangor. (2019). *Maklum Balas Tular 'Recycle: Berkaitan Wawancara Dr. MAZA di Asto Oasis*. https://web.facebook.com/zakatselangor/posts/maklum-balas-tular-recycle-berkaitan-wawancara-dr-maza-di-astro-oasislembaga-zak/10157537417061221/?_rdc=1&_rdr diakses pada 27 Ogos 2020.
- Mohd Harzrul. (2010). *Institusi agama tercabar*. Harian Metro, 4 Mac 2010.
- Mohammad Nidzam Abdul Kadir. (2012). *Fikh Kenegaraan: Sijarah Syariah Negara Kontemporari*. Bandar Baru Bangi, Selangor: Pelima Media.
- Mohd Hapiz, M. (2017). Hubungan Maqasid Syariah dan Siasah syar'iyah dalam urus tadbir negara. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 1, 23-38.
- Muhammad al-Ṭāhir Ibn 'Āsyūr. (1998). *al-Syaykh Muhammad al-Ṭāhir Ibn 'Āsyūr wa Kitābuhu Maqāṣid al-Syarī'ah al-Islāmiyyah*. t. t.: al-Basā'ir.
- Mahmood Zuhdi Abd Majid. (2000). *Hukum Islam Semasa Bagi Masyarakat Islam Yang Membangun Dalam Hukum Islam Semasa*. Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya.
- Muhammad Thalib. (2001). *Tafsir al-Maraghiy*, Jilid 9. Cetakan Pertama. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Muhsin Nor Paizin. (2013). Pelaksanaan Zakat di Wilayah Persekutuan: Satu Pemerhatian Terhadap Operasi Kutipan & Agihan Zakat. *Jurnal Hadhari*, (6) (2013): 97-111.
- Muhsin Nor Paizin. (2018). Peranan dan Hubung Kait Pengurusan Zakat dalam Proses Pengusulan Fatwa Zakat di Malaysia. Disunting Azman Ab. Rahman et. al, dalam *Kutipan dan Agihan*

Zakat Malaysia Baharu: Isu, Cabaran dan Harapan. Nilai: Penerbit USIM.

- Patmawati Ibrahim. (2008). Pembangunan Ekonomi Melalui Agihan Zakat: Tinjauan Empirikal. *Jurnal Syariah* Jil. 16 Bil. 2 (2008): 223-244.
- Paizah Haji Ismail. (2003). *Keluargaan Islam menurut Al-Quran dan Al-Sunnah*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Riris Aishah Prasetyowati, Abdul Hamid & Rio Trisasmita. (2020). Strengthening Macroeconomic Through Potency of Zakah As Social Business Finance. *AZKA International Journal of Zakat & Social Finance* Vol. 1 No. 1 (2020): 116-148.
- Said Bouheroua. (2011). Maqsad Hifz al Mal wa al Wisatah al Maliyyah al Islamiyyah. 6th International Shar'iah Scholars Forum, 30th November – 1st December 2011, Kuala Lumpur.
- Sanep Ahmad, Hairunnizam Wahid & Adnan Mohamad. (2006). Penswastaaan Institusi Zakat Dan Kesannya Terhadap Pembayaran Secara Formal di Malaysia. *International Journal of Management Studies* Vol. 13, No. 2 (2006): 175-196.
- Suhaili Sarif, Nor Azzah Kamri & Nor Aini Ali. (2013). The Shifts in Zakah Management Practices in Malaysia: What Has Actually Been Happening? *Jurnal Syariah* Jil.21 Bil. 1 (2013): 1-20.
- Tengku Muhammad Hasbi al-Shiddieqie. (1997). *Pedoman Zakat*. Kuala Lumpur: Matang Cipta Sdn.Bhd.
- Wahbah Al-Zuhaily (1986). *Usul al-Fiqh al-Islami*, Jilid 1, Cetakan Pertama. Damsyik: Dar al-Fikr.
- Zamri Zainal Abidin, Rosli Mokhtar dan Fakhri Sungit. (2016). *Maqasid As-Syariah Dalam Indeks Syariah Malaysia*. Muzakarah Fiqh & International Fiqh Conference 2016 pada 22 dan 23 November 2016.
- Zulkifli Hasan. 2011. *Antara Pemeriksaan JAIS dan Kelemahan Institusi Zakat*. <https://zulkiflihasan.wordpress.com/?s=zakat> diakses pada 27 Ogos 2020.